СВОБОДА — SVOBODA

УКРАЇНСЬКИЙ ДНЕВНИК — UKRAINIAN DAILY

УРЯДОВИЙ ОРГАН ЗАПОМОГОВОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКИЙ НАРОДНИЙ СОЮЗ В ЗЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВАХ АМЕРИКИ.

OFFICIAL ORGAN OF THE UKRAINIAN NATIONAL ASSOCIATION, Inc.

ТРИ ЦЕНТИ. РІК XXXVI. Ч. 217. Джерзи Сіті, Н. Дж., вівторок, 18. вересня, 1928. — VOL. XXXVI. No. 217. Jersey City, N. J., Tuesday, September 18, 1928. THREE CENTS.

Ляцький суд буде наново судити Атаманчука і Вербицького.

ТЕЛЄГРАМА ДО „СВОБОДИ" ВІД УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙСЬКОВОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ (УВО):

БЕРЛІН, 14. ВЕРЕСНЯ. — НАЙВИЩИЙ ЛЯЦЬКИЙ СУД ПІД НАТИСКОМ СВІТОВОЇ ОПІНІЇ ЗАВДЯКИ АКЦІЇ АМЕРИКАНСЬКИХ УКРАЇНЦІВ РОЗПИСАВ НОВУ РОЗПРАВУ ПРОТИ АТАМАНЧУКА І ВЕРБИЦЬКОГО НА ДЕНЬ 19. ЖОВТНЯ. ЗАГРОЗА КАРИ СМЕРТИ ЩЕ ІСТНУЄ. ДАЛЬША АКЦІЯ АМЕРИКАНСЬКИХ УКРАЇНЦІВ НЕОБХІДНА. ПОВІДОМІТЬ КОМІТЕТ У ВІННІПЕГУ.

У. В. О.

НАЧИСЛЕНО 250 УБИТИХ У ПОРТО РІКО

700,000 ЛЮДИЙ БЕЗ ДАХУ НАД ГОЛОВОЮ, ВТРАТИ МАЄТКОВІ 100 МІЛІОНІВ.

САН ХУАН, Порто Ріко, 16. вересня. — Ґубернатор Порта Ріка віднісся до американського уряду в Вашингтоні з просьбою о допомогу для жертв страшного гураґану, що навістив у четвер сей остров.

Ґубернатор звертає урядови увагу, що гураґан наробив богато більше шкоди, як показали перші донесення. Число жертв у людях виносить не кількадесятеро, але цілі сотки; досі подано вже 250 вбитих, а їх число виносить може й цілу тисячку. Шкоди маєткові величезні: після тимчасових обчислень урядовців вони виносять коло 100 міліонів долярів.

Наслідком гураґану осталося без даху над головою коло 700,000 душ, себто більше як половина населення острова. Гураґан понищив не тільки хати, але й поля та зібране вже збіжа, так що коло 300,000 селян в голоді маширує на міста, просячи хліба. Через те ціни на збіжа піднеслися відразу в гору, а деколи навіть подвоїлися й потроїлися.

Щоби зарадити лихови, ґубернатор пропонує американському урядови: по перше, заведенне військового стану по цілому острові; по друге, забранне на уряд всіх припасів поживи та розділюванне їх через урядові встанови; по трете, довіз живности й других необхідних для прожитку річий зі Злучених Держав.

ГУРАҐАН У ФЛОРИДІ.

ВЕЛИКІ ШКОДИ КОЛО МІЯМІ.

ДЖЕКСОНВИЛ, Флорида, 16. вересня. — Якраз у другу річницю страшного гураґану новий гураґан навістив околицю Міямі й цілу долішню частину східного побережа Злучених Держав.

В околиці Міямі вітер дув зі скоростю 100 миль на годину. Найбільше потерпіло з цілого побережа Пам Біч, котрого комунікація із зовнішним світом була зовсім знищена гураґаном. Шкоди маєткові досить поважні, але про жертви в людях не чувати, хоча й не виключене, що вони були.

СМИТ ПОЧИНАЄ СВОЮ ТУРУ НА ЗАХОДІ, ГУВЕР НА СХОДІ.

ПОЛЬСЬКА КОНВЕНЦІЯ ЗА АЛ. СМИТОМ.

ВАШИНГТОН, 16. вересня. — Демократичний кандидат на уряд президента Злучених Держав виїхав нині з Олбані, столиці стейту Ню Йорк, на свою виборчу кампанію на захід. Пращали його на стації величезні товпи народа. Його комітет заповідає, що Смит буде старатися зєднати для себе головно фармерів.

У той самий день Гувер почав свою кампанію на сході, де Смит має сильні впливи. Першу промову на сій турі виголосить він у нюарскій полковій касарні в понеділок вечером. Сподіються при тій нагоді великого здвигу народа на привитання републиканського кандидата.

У місті Болтимори, в стейті Меріленді, заявився за кандидатурою Смита протестантський проповідник др. Пітер Ейнслі; він каже, що факт, що Смит є католиком, не має значіння для політики; він радби дожити до часу, коли Смит стане президентом, а відтак ще часу, коли Жид стане президентом Злучених Держав. Др. Стрейтон, баптиський проповідник з Ню Йорку, знова виступав проти Смита та визвав його на дебату в Оклагома Сіті.

У польськім народнім домі в Ню Йорку відбулася конвенція 60 польських орґанізацій стейту Ню Йорк, яка заявилася за кандидатурою Ал. Смита.

Конвенція ухвалила резолюцію, в котрій говориться, що Поляки будуть голосувати всі за Смитом. Смит прислав на конвенцію телеграму, в котрій хвалить заслуги Поляків для Америки.

ЖІНКА ВБИЛА ПОЛІСМЕНА.

НЮ ЙОРК, 16. вересня. — Пані Дорота Ліонард призналася перед поліцією, що вона вбила ножем свого мужа, міського полісмена Майкела Дж. Ліонарда. Тіло полісмена найдено в суботу о 6. годині вечером в домі Ліонарда в Флошингу, в дільниці Квінс. Жінка на допитах сказала, що вона посварилася підпита зі своїм мужом, і коли муж у сварці вдарив її кулаком, вона пробила його ножем. Ніж попав у серце, і полісмен погиб на місци. Поліція поставить її на суд як мимовільну вбийницю.

ВТЕЧА МОЛОДИХ ЗЛОЧИНЦІВ.

НЮАРК, Ню Джерзі, 16. вересня. — З місцевого дому поправи, себто вязниці для малолітних проступників, утекло нині 11 хлопців у віку до 20 літ. Того самого дня арештовано 18-літного шофера Джозефа Супіонія, котрий признався, що він був один з утікачів.

ЧУТКИ ПРО „ФАРМУ МОРДУ" В КАЛІФОРНІЇ.

ЛОС АНДЖЕЛЕС, 16. вересня. — Поліція попала на сліди страшного злочину. На одній фармі коло міста Риверсайду, в сьому стейті, вбито чотирох хлопців. Убийником мав бути 21-літний фармер Стюат Норткат, жертвою котрого мали впасти: 9-літний Волтер Колинс, 12-літний Луис Винслов, 10-літний Нелсон та один неподаний поіменко мексиканський хлопчина.

Убийник утік з матірю в сторону Канади. За ним іде поліційна погоня.

АВІЯЦІЙНЕ МІНІСТЕРСТВО В ФРАНЦІЇ.

ПАРИЖ, 14. вересня. — Француський кабінет зійшовся на наради, щоби вибрати наступника міністра торговлі Бокановського, що недавно так трагічно згинув підчас експльозії аеропляну. Рішено віддилити авіяцію від міністерства торговлі і відчинити спеціяльне міністерство авіяції, а на міністра покликати Лорента Ейнака.

ВІДОМОСТИ ПРО ФРАНЦУСЬКУ КОМУНІСТИЧНУ ПАРТІЮ.

З Парижа повідомляють, що основник француського союзу комуністичної молоді, бувший член пезидії француської комуністичної партії Ляпорт, який недавно виступив з комуністичної партії, помістив в щоденнику „Матен" сензаційні відомости про діяльність тої партії на терені Франції. Ляпорт твердить, що річний бюджет видатків комуністичної партії у Франції переходить 10 міліонів, і що з цеї суми 8 міліонів приходить з Москви дорогою на Берлін. Згідно з відомостями Ляпорта, комуністи удержують у Франції велике число шпигунів.

ПРИСУД СМЕРТИ В ТОРУНІ.

Дня 30. липня закінчилася в окружному карному суді в Торуні розправа проти Віктора Боніча, що в квітні цього року застрілив летуна-вістуна Левандовського з пімсти за те, що останній викрив перед владою його крадіжі. Разом з ним засів на лаві обвинувачених його товариш Стефаньскі, який намовляв Боніча до злочину. Боніча засуджено на смерть, Стефаньского на 7 літ тюрми.

З ВЕРШКА ЮНҐФРАВ.

Сотник Вірт, що недавно причалив зі своїм літаком на верхівє Юнґфрав, доконав тепер повного подвигу, зриваючися з цьогож верха до дальшого лету. Сотник Вірт прилетів на летнище в Льозанні.

ЗВІРСЬКЕ ЗНАСИЛУВАННЯ.

Перед кількома днями найшов один з станиславівських поліціянтів в ночі поблизу різні дівчину Анну Л. усю в крови. Доходження виказали, що нещасну дівчину напало трох осібняків і, побивши її до крови, знасилували. Нещасна жертва цілувала опришків по руках, щоби не знущалися над нею, але даремне. Усіх трох „амантів" арештовано.

УКРАЇНА ГОРИТЬ.

Московська „Правда" подає, що на радянській Україні ширяться пожежі в застрашаючий спосіб. В Дніпропетровській окрузі занотовано протягом одного місяця 370 пожеж. Совітська влада визначила премії за викриття паліїв.

ГРАД У ЯРОСЛАВЩИНІ.

Минулого місяця навістила ярославський і березівський повіт градова буря, яка в семи громадах обидвох повітів спричинила шкоду на суму 400,000 золотих.

НАПАД НА ЛІСОВУ СТАНИЦЮ.

На днях напало трох узброєних в австрійські кріси осібняків на лісову станицю поблизу села Ґрупи в володимирському повіті. Жидівські купці, що були в станиці, пробували ставити опір напасникам, але вони почали стріляти, ранячи тяжко двох Жидів. Перелякавши й поранивши Жидів, забрали напасники 1000 золотих, після чого втікли в ліс.

НЕ ДОБРЕ ЗІВАТИ!

Чоловіка може нещастя спіткати навіть через зівання — як то мало місце в Ганновері в Німеччині. Пара молодят пішла до шлюбу, а священик почав над ними говорити. Незнати — чи за довго, чи за нудно говорив, досить того, що молода зівнула і то так енерґічно, що аж щока вискочила їй із завіс і рота замкнути вже не можна було. Прийшов лікар — церемонію перервали, а молодий загнівався тай другий раз не хотів іти до шлюбу. І так через зівнення пішли в кут найкращі мрії.

НОВА ЯЗВА.

В деяких повітах Чехословаччини появилися цілі маси гусільниць. Вони в страшний спосіб нищать плянтації бураків, бараболь, маку і лену. Дотепер не знайдено середників проти них — а шкоди виносять вже тепер 4 міліони кор.

ДОБРИЙ ТАТО.

На постерунок в Ґрацу приплентався з плачем 12-літний Новак і показував страшні рани на колінах. На питання, хто його так покалічив, хлопчина розказав, що батько казав йому розпалити під кухнею і на розпаленій блясі держав силна так довго, що йому виґоріло мясо майже до кости. Мала це бути, кара за зривання овочів... у свойомуж саді! Занадто острого батька арештували.

КОРОЛЬ МИХАСЬ ПОЧИНАЄ НАУКУ.

Король циганів розпічне з початком найближчого шкільного року свою шкільну науку і то не сам, а в товаристві кількоро дітей. Між ними мають найтися діти ріжних національностей, а то: сербської, російської, німецької і мадярської, а як можна було сподіватися, ніякої української. Не жалуючи зовсім за цим, що не виховається на яничара одна українська дитина за ціну королівського харчу і товариства, все таки поминення українського народу при цій нагоді дає новий доказ крайно ворожого відношення румунської урядової кліки до українського народу. Тим ліпше, що не навязуються ніякі нитки мнимої прихильности між династією й українськими масами. Такий стан уможливить колись цій масі без більшої надуми сказати своє неминуче: адіє, циганський бароне!

СТРАШНА ПІМСТА.

Еспанець Мендісто задумував женитися з дочкою богатого бразилійського плянтатора Преацонза. Щоби бути близько своєї коханої, Мендісто замешкав в одного робітника того плянтатора і почав закручувати голову його дочці Ганні. Не сподівався він, що та любов гірко пімститься на ньому. В якийсь час опісля Мендісто оженився, взяв жінку і вступив візком до свойого помешкання по річи. Тимчасом дочка робітника Ганна, бачучи, як зрадив її коханий, плакала в куті, а на відїзднім дала молодій парі великий кіш з цвітами. В дорозі до дому вилізли нагло зпоміж квіток три вужі-окулярники, яких уважають за найбільш їдовитих на світі, і покусали молодят. Помимо швидкого ратунку обоє померли в страшних муках. А Ганна втікла з дому і аж по кількох днях найшли її трупа між скалами. Вона згинула також від гадюки.

ЗУБИ Й АЕРОПЛЯН.

Підчас співацького свята у Відні, про яке ми вже писали, зайшла така пригода: Один старушок з Німеччини забув через неувагу штучну щоку вдома. Щойно в поїзді нагадав собі, що буде біда, бо і їсти не буде міг і співати годі буде. Зателеграфував до жінки, а та ще гірше зажурилася, що зуби щойно за 4—5 днів заїдуть до її мужа. Але що то мудра жінка. Надала зуби на летунську почту, і заки чоловік приїхав — зуби вже чекали на свого властителя.

ПОЧАТОК НОВОЇ ЕРИ В ЕВРОПІ

ОСТАТОЧНА ЛІКВІДАЦІЯ СВІТОВОЇ ВІЙНИ. РАДА АМБАСАДОРІВ ГОДИТЬСЯ НА ЕВАКУАЦІЮ НАДРЕНІЇ. ПЛЯН ДОСА МУСИТЬ БУТИ ЗМІНЕНИЙ, А РЕПАРАЦІЇ ТОЧНО ОЗНАЧЕНІ І ЗМЕНШЕНІ.

ЖЕНЕВА, 16. вересня. — Представники Франції, Анґлії, Бельгії, Італії і Япану враз з представниками Німеччини розпочали офіціяльні переговори в справі негайної евакуації Надренії. По нарадах француський міністер закордонних справ Бріян видав комунікат, в якім підніс історичну вагу тої конференції, яка перенята в цілости духом згоди і порозуміння. Він заявив, що всі члени Ради Амбасадорів враз з канцлером Миллером як представником Німеччини погодилися щодо головних засад. Канцлер Миллер домагався тільки обмеження щодо часу істнування Комісії Порозуміння, що має контролювати Надренію. Він заявив, що та комісія не може довше істнувати як до 1935 року, себто до цего часу, коли Надренія повинна бути евакуована згідно з установами версальського договору. Знова Бріян пояснив, що аліянти мають право заняти наново Надренію, колиб зайшла потреба, а Рада Ліґи Націй дала на це свою згоду. Таке право прислугувалоб Франції на підставі версальського договору.

Та це була тільки дискусія, виміна слів, а нічого більше, бо найбільше ломили собі голову над репараціями. Аліянти хотілиб сплатити Америці довги в коротшім терміні або й зараз, вимагаючи за готівку зменшення довжної суми. Гроші на сплату малаб дати Німеччина. Аліянти пустили би на світовий ринок її зелізничі бонди, за які можна би дістати понад три біліони долярів в готівці. Кромі цего малаб Німеччина заплатити 4 біліони долярів в товарах.

Представник Англії заявив, що Англія мусить дістати стільки, скільки приходиться їй сплачувати Америці.

ЕВРОПА ЗАПИТАЄ ЩЕ АМЕРИКУ.

БЕЗ АМЕРИКАНСЬКИХ БАНКИРІВ ГОДІ ПОРІШИТИ СПРАВУ СПЛАТИ РЕПАРАЦІЇ.

ПАРИЖ, 16. вересня. — Европа хоче прийти між собою до порозуміння в справі зафіксовання репарацій і довгів, а тоді звернеться до Америки і запитає її: Скажіть, що хочете за довги, коли ми їх сплатимо зараз і то готівкою. Думають, що Америка возьме це під розвагу, бо краще взяти готівку, як ждати 62 роки на сплату і жити серед вічної непевности, чи взагалі дасться довг стягнути.

ПІЛСУДСКІ ПЕРЕВОДИТЬ НОВУ РЕФОРМУ.

ХОЧЕ ЗБІЛЬШИТИ ПРАВА ПРЕЗИДЕНТА, КОТРОГО БУДУТЬ ВИБИРАТИ РАЗ НА 10 ЛІТ.

ВАРШАВА, 16. вересня. — Правительственна партія одиниці, що є трубою маршалка Пілсудского, підготовляє цілий ряд ріжних проектів, які цілковито змінять вигляд польської конституції. В першу чергу піднесуть вагу сенату. Буде він складатися з представників промислу, хліборобів, міських установ і т. п. Половину членів буде іменувати президент. Заразом збільшиться владу президента, а речинець його урядовання буде продовжений. Президента будуть вибирати на протяг 10 літ.

НАЦІОНАЛІСТИ СЕРЕД ВІДБУДОВИ КИТАЮ.

ВАЖКЕ ЗАВДАННЯ ВІДБУДОВУВАТИ КРАЇНУ З 400 МІЛІОНАМИ ЖИТЕЛІВ, З ЯКИХ ВСЕГО 5 МІЛІОНІВ МОЖНА ЗАЧИСЛИТИ ДО ПИСЬМЕННИХ.

ПЕКІН, 16. вересня. — Націоналістична партія опинилася перед надзвичайно важким положенням, бо сама вона зложена з ріжних елементів, від комуністичних до крайно консервативних включно, а приходиться їй заступати парлямент і правити державою. Між поодинокими членами і групами приходить до завзятих терть, але держиться їх куомінтанґ тільки тому, що має між собою велике число правдивих патріотів. Перед ними велика будучність, але це ще не означає, що вони готові загнати Китай в новий хаос. Бо як у дійсних дітей Сходу, нема в них розуміння реальности. Укладають прекрасний плян відбудови краю, розложений на літ 15, а не вміють дати собі ради з попсутими льокомотивами, що повинні бути направлені на протязі 15 днів, бо інакше зелізнича комунікація готова бути перервана.

КЛОПОТИ З ЦЕПЕЛІНОМ.

ЗАДОВГО ПРИХОДИТЬСЯ ЖДАТИ НА ПОГОДУ.

ЖЕНЕВА, 16. вересня. — Біля міста Констанци має відбутися перший пробний лет з новим цепеліном. Та біда, що нема погоди. Це найбільше дратує д-ра Екенера. Бо кажуть, що багаті Американці не будуть платити тисячі за дорогу і ждати цілими днями на погоду. Через те цепелін буде непрактичний навіть тоді, коли буде можна залетіти до Европи на протязі 10 годин.

КОРОЛЬ ЦИГАНІВ ПРОТЕСТУЄ.

БО ЦИГАНИ ХОЧУТЬ ЖИТИ ТАК, ЯК ЗВИКЛИ ЖИТИ ВІД ТИСЯЧУ ЛІТ, СЕБТО ВАНДРУВАТИ.

БУДАПЕШТ, 16. вересня. — Король 75 тисяч угорських циганів заложив від імени своїх підданих перед мадярським урядом протест проти зарядження, що цигани мусять осісти на землю і мати стале місце побуту, платити податки та служити в армії. „Король" заявляє, що циганська природа до цего не надається, бо цигани вільні люде, діти природи і на однім місці жити не можуть.

ВЕРЕСЕНЬ -- МІСЯЦЬ СИРОТИНЦЯ-ЗАХИСТУ У. Н. СОЮЗА

„SVOBODA" (LIBERTY)
FOUNDED 1893
Ukrainian newspaper published daily except Sundays and holidays at 83 Grand Street, Jersey City, N. J.
Owned by the Ukrainian National Association, Inc.

Edited by Editorial Committee.

Entered as Second Class Mail Matter at the Post Office of Jersey City, N. J. on March 0, 1911, under the Act of March 3, 1879.

Acceptance for mailing at special rate of postage provided for in Section 1103 of the Act of October 3, 1917, authorized July 31, 1918.

SUBSCRIPTION RATES; Three cents a copy.		ПЕРЕДПЛАТА: Поодиноке число три центи.	
One year	$ 7.00	На рік	$ 7.00
Six months	$ 3.95	На пів року	$ 3.75
Three months	$ 2.00	На три місяці	$ 2.00
Foreign and Jersey City Rates;		В Джерзи Сіті і Заграницею:	
One year	$10.60	На рік	$10.00
Six months	$ 5.60	На пів року	$ 5.00
Three months	$ 2.75	На три місяці	$ 2.75

За оголошення редакція не відповідає.
З Канади належить висилати гроші лише на т. зв. Foreign Money Oorder.
Телефон „Свободи": 498 Montgomery. Тел. У Н. Союза: 1838 Montgomery.
Адреса: "SVOBODA", P. O. BOX 346, JERSEY CITY, N. J.

РЕЛІҐІЯ „ПОСПІХУ" ЧИ „УСПІХУ"

При автомобілевих перегонах в Монці в Італії згинуло 21 осіб з приглядаючоїся перегонам публики. Катастрофа наступила наслідком того, що один шофер переганяв другого з надзвичайною скорістю, бо це вже було перед самою метою. Зударення перемінилося в дійсну катастрофу, потягнувши за собою аж 21 жертв в людях. Це дало притоку півофіціяльному ватиканському органови „Осерваторе Романо" до поміщення артикулу, зверненого проти „релігії поспіху", якою то тепер людство чимраз більше захоплюється і серед якої затрачуються розуміння дійсних вартостей. Колиб тут ходило о сам „поспіх", то це нас не займалоб, бо ми повинні признати слушність виводам ватиканського органу хоч би вже з того згляду, що наша народня приповідка каже: Скорий поспіх — людям посміх. Ми, Українці, тої засади так дуже придержуємося, що майже на кождім полі остаємо пізними Іванами. Тому нема в нас ніякого розуміння для „релігії поспіху", якою заразився, на думку ватиканського органу, цілий світ. Ми не тільки приходимо пізно на всі засідання, концерти чи віча, але спізняємося з кождою іншою акцією, без огляду на те, чи тут ходить о економічкий, культурний чи політичний бік справи. Бо чи ми не спізнялися навіть з декляраціями нашої державности чи соборности? Чи не проголошували їх у великій мірі заставлені до цего ворогами, а не з власного поспіху, з власної волі?

Так отже не зашкодила би нам „релігія поспіху", як би в нас вона була. Та нам ходить тут о що інше. На нашу думку цілий світ від найдавніших часів аж до сьогодня визнавав не так релігію „поспіху" як „успіху". І та „релігія успіху" розвинулася в як найширших розмірах головно тепер. Не о поспіх ходить людині, а о успіх. Коли давніще добачували ідеал в тім, щоби йти на пустиню і там віддаватися роздумуванням, коли втікали від сует світа того, чи думали над солодкістю нічого не робити, жити спокійно на пенсії і т. п., то модерну людину ціхує сильна воля добиватися і гнати вперед з тим кличем, що до відважних і успішних світ належить. Розуміється, що як всюди так і тут є деякі схиблення. Ми бачимо перед очима кулачних успішних героїв, а не знаємо ні імен кі праці тих, що працюють літами по ляборіторіях чи кабінетах, розсліджуючи хороби, чи розвязуючи важні суспільні чи які другі проблєми. Але зате історія вирівнує все: життя кулачних героїв — життя однодневиниці, а життя і труди других переходять в історію. А поза тим релігія успіху ставить ті народи, що її визнають, на чимраз вищий щебель культури і добробуту. У нас, Українців, тої релігії нема. Тому в нас можна чути завше тільки одну відповідь: Стара біда. Ми погоджуємося скоро з неуспіхом, з своєю бідою. Тому придалася би нам так дуже релігія успіху.

В ЧОМУ ВАГА „РІДНОЇ ШКОЛИ"?

Властиве обличча кожної нації виявляє її організація та установи. Організація сціплює розсипані одиниці в однонапрямне тіло, через свої установи нація переороджується, при їх допомозі наближається до своїх цілей, якими — загально беручи — мусить бути добробут і політична воля, незалежність. Скількість і якість організованих установ становить і засвідчує внутрішню силу й важність даної нації. У свойому розвитку зорганізував український нарід поважні установи, які в меньшій, чи більшій мірі при всяких зверхніх перешкодах, чи неудачах посувають нарід уперед у його змаганнях. Та коли економічні організації йдуть вперед і кріпшають своїм власним розгоном, то культурно-освітні організації вимагають сумлінного, теплого відношення до них, вмілого проводу та уважливости з боку кожного свідомого громадянина.

Треба ствердити, що на загал український народ піклується своїми установами, які того піклування вимагають. У великої його частини є сильне побажання причинитися чимсь до їх зросту, є потреба щось для них зробити, не розбираючи нераз при цьому, котрій саме установі, в яку пору та в якій мірі треба станути в допомогу. Загал не призадумується над тим, котрі саме з ріжних наших численних болячок найбільше пекучі, котрі з багатьох потреб вимагають заспокоєння в першу чергу. Збирається до купи всі потреби, скидається їх усі поруч себе як рівнозначні й рівновартні, не зважаючи, котра з них суттєва, постійна, а котра випадкова, переминаюча, другорядна. При оцінці ваги наших установ, при клясифікації на „важні", ще важніші і т. п., при розумованні, що все в житті однаково вартісне, — слід би нам з близька приглянутися, чи слушне таке ставлення справи і чи, бува, не виходить воно часом на шкоду загальній національній справі.

Ніхто не може твердити, що н. пр. польське громадянство під оглядом національної свідомости гірше від українського. Навпаки: в кожного члена польської суспільности є вже свідомість того, хто він (і то всюди, де-б він не був); Поляк почуває й називає себе Поляком усюди й завжди; Поляком він уже вступив у свою державу тоді, коли в нас ще віриться, що національне почуття прийде з державністю; у Поляка була й є державна свідомість, у нього є любов до своєї держави, яка-б та держава не була, а хвилеве невдоволення з неї, це його внутрішня справа; в нього велика склонність до пожертв на польські потреби.

А все-ж таки польський ідеольоґ, Роман Дмовскі, підчеркнув у своїх програмових промовах, виголошених у часі зїзду обозу Велькей Польскі, що люде сьогоднішнього старшого покоління уявляють собою мало матеріялу, який уможливлювавби ідейну працю. З того приводу писало львівське „Слово Польске": „По тих словах являється зрозумілим, що зір великих будівничих народу звертається передівсім з любовю і надією в бік молоді, в бік того покоління, яке, зростаючи у вольній батьківщині, має в душі доволі вогню, в серці доволі любови, а в голові багато ясних летючих думок, щоби пробити шкаралупу тісного еґоїзму і піймити чисту й високу розкіш життя в народі для народу".

Так само ставиться до старшого покоління і Муссоліні. Він уважає теперішнє покоління за таке вирахуване, що заборонив приймати старших до фашистівської партії з обави, що вони йдуть туди задля посад, полекш, протекцій та инших земських користей; натомісць створив фашистівські організації молоді, для якої зарезервовані місця в партії.

У нас під цим оглядом — чи не гірще...

Кожний нарід мусить у першу чергу звертати увагу на молодь, бо хіба безумний починав би будову від даху.

І наш знаток шкільної, виховної і загалом освітної справи, **С. Сіропалко,** пише в своїй розвідці „Національне виховання й позашкільна освіта": „...Кожна нація, яка хоче зберегти своє існування, мусить домагатися рідної школи, де вивчення рідної мови й літератури, рідної історії та ґеоґрафії є найважнішим предметом не лише для розумового, але й для морального, естетичного та горожанського виховання". „Отже першим постулятом розвитку нації стає рідна школа як основа матеріяльної і духової культури". А дальше: „Щоб запобігти тому лихові, яке несе зі собою руїна українського шкільництва, українське громадянство мусить енерґічно взятися до заснування приватного шкільництва, себто підтримати всіми засобами „Рідну Школу" як установу, що стає на захист рідної школи в імя національних інтересів українського народу". Ту „Рідну Школу" — скажемо від себе, яка ставить собі завданням виховати молодь, здібну до чину й ініціятиви в шуканні доріг до добра і щастя нації; виховати молодь, що вмілаб ставити вище суспільні обовязки від родинних чи особистих, якої не вдоволялоб особисте щастя, а насолоджувалась би могучістю нації, яка булаб свідома конечности боротьби, яка власною волею стараласьби надавати напрям життю, пробивати шлях та укладати відносини згідно з волею і потребами нації, яка знала-б закон життя, що права не дають, а право треба взяти, яка захоплюваласьби вічним — як каже Фіхте — яка булаб вірна ідеї великого Макіявелія, що суттєвою справою, яку треба поставити понад усіми, **це забезпечити нації свободу й незалежність.**

Потреба такого виховання оперта на життєвому досвіді. Про це переконує нас історія польського шкільництва за часів царської Росії, коли то — не зважаючи на ніякий гніт русифікаційної системи—польське громадянство не переставало кувати нову Польщу шляхом... **підпольного** польського шкільництва.

Так оцінюють значіння „Рідної Школи" всі одиниці, думаючі про будучність нації. Так оцінює здебільша український загал. Бо тільки такій оцінці можна завдячити посвяту української маси для „Рідної Школи". Українська маса бачить у „Рідній Школі" ту підставу, на якій має стати нове життя.

Це значіння не вийшло з теоретичної засади; воно витворилося на підставі дотеперішньої діяльности товариства „Рідна Школа". Її виховні заведення, розсіяні по містах і селах, є розсадниками української думки та започаткуванням народнього господарства. Народні школи „Рідної Школи" в Березові, Жабю (3), Звинячі, Гулькові, Княждворі, Космачі, Винниках, Посвержі, Циганах, Медицьких Халупках, Підгайчиках, Лисиничах, Кулебах, Пядиках, Радехові, Мишині; чи школи в таких містах, як Гусятин, Копичинці, Долина, Золочів, Рогатин, Городок, Дрогобич, Станиславів, Стрий, Бережани, Печеніжин, Чортків, і инших меньших містах, всі 6 народніх шкіл у Львові, школи в Левандівці, Клепарові, служать майже виключно селянсько-робітничій масі. До сільських ходить виключно селянська дітвора, а до міських робітнича та (коли так можна висловитися) селянських міщан. І в ґімназія „Рідної Школи" в Чорткові, Яворові, Рогатині, Городенці, Дрогобичі, Золочеві — 90% селянських дітей; у промислових школах у Львові (2), Перемишлі, Станиславові, Борщеві, Радехові, Коломиї, Синевідську, Косові чи на промислових курсах у Судовій Вишні, Белзі, Любачеві, Галичі, Ходорові, — це в 90% а декуди в 100% виключно діти робітників і селян.

Хиба в Торговельній Школі у Львові, в дівочих ґімназіях і вчительській семінарії є попри дітей селян і робітників також певний відсоток дітей трудової інтеліґенції.

В тих школах і в бурсах „Рідної Школи" набирає молодь самостійности й заправляється до будучої праці. В багатьох школах заведено шкільні громади, в яких ученики самі собою управляють. Творяться в школах самоосвітні гуртки, де ученики виголошують реферати, ведеться діточі бібліотеки, кооперативи та каси ощадности, в яких управляють самі ученики; раз відбувся навіть зїзд дітей шкіл „Рідної Школи", на якому діти самі проводили, виголошували реферати й вели дискусію. Рогатинська ґімназія видає н. пр. журналик „Ми молоді", який поширюється і на українську молодь державних шкіл. Деякі школи ведуть ремісничі робітні, як шевські, переплетничі, слюсарські й инші.

Та не тільки в своїх школах веде „Рідна Школа" освітно-виховну діяльність. Кружки „Рідної Школи" ведуть на місцях курси українознавства для тої молоді, що ходить до польських державних шкіл, ведуть курси грамоти, діточі бібліотеки, діточі аматорські вистави, концерти, та тим чином являються справдішним доповненням державної школи. Деякі кружки уладжують довготреваючі курси для хлопців чи дівчат, дають виклади в місці осідку й околиці, зі світляними образами, з кіном, з ґрамофоном і т. и. Деякі кружки (як н. пр. в Косові) змонополізували в своїх руках всю освітно-економічну справу. Навіть кооперативні курси відбуваються там уладжувані „Рідною Школою". З огляду на бідність деяких батьків, дають кружки шкільним і захоронковим дітям доживлення (чисту страву) в школі, одіж, шкільне приладдя, а деякі уділюють грошевих підмог убогим, а пильним ученикам.

В пляні є діточі господарства зі зразковим яринним городом, годівлею цвітів та плеканням дорідного збіжа, з годівлею крілів, курей, з пасічництвом і т. и. Треба тільки засобів на розбудову, а є доволі місця на поширення й поглиблення діяльности.

Супроти такої служби „Рідної Школи" для української нації, супроти тих уже зовсім реальних дібр, які дає „Рідна Школа" українській масі, голос справдішних селян і робітників про „Рідну Школу" буває тільки прихильний. Очевидно, говоримо про установу. Маючи таке обширне завдання, маючи задля цього поважні постійні видатки (150.000 зол. на місяць; у самій централі 22.000 зол. місячно), видатки, які не перескакують не то місяця, але й дня, „Рідна Школа" мусить жадати для себе **першого,** чільного, упривілійованого становища, а український загал не може їй того відмовити. Вона заслуговує на те, щоб її уважали найважніщою, підставовою установою всі відтінки української національної політики. Бо „Рідна Школа" не робить ріжниць у своїй діяльности. Однаково пригортає в свої обійми українську дітвору, без огляду на стан і які би то не були погляди батьків, та однаково їх виховує. На таку оцінку заслуговує вона в неменьшій мірі в української іміґрації в Америці.

Лев Ясінчук.

Учасники діточого концерту школи Тов-а „Рідна Школа" в Дрогобичі.

В. Кедровський.

1917 РІК.

Передрук заборонений. — Всі права застережено 1927 р.

(209)

Як уже згадувалося раніше, я вирішив пробиратися на Румунський фронт. Тому почав розпитувати в залізничників, чи не буде якого залізничого руху в сторону Знаменки, бо Жмеринка була в руках другого ґвардейського большевицького корпусу. Ніхто нічого не знав і нічого не міг сказати, хоч би на здогад.

Скоро надійшли відомости, що вже до Фастова підходить ешалон другого ґвардейського корпусу, який робить на стаціях „облави" та творить свій суд і розправу, розстрілюючи направо й наліво, хто тільки підвернеться „підозрілий". Триматися далі залізниці були перспективи не дуже приємні, а тому в мене вирінала думка вирушати далі чим скорше якимнебудь иншим шляхом.

Ходжу по пероні. Прислухуюся, вдивляюсь, чи не знайду собі кого в подорожі. Спинився перед одним одягненим в цивільне убрання. Обличе його мені здалося знайомим. Пригадую, де я його бачив і не так давно? Він підходить до мене ближче і не чутко для инших каже:

— Пане Кедровський, ви мене пізнали?

— Ні, але намагаюся пригадати, де я вас бачив?

— Та я-ж підполковник Ґенерального Штабу Н. Н.

— Слава Тобі, Боже! Знайшов свою людину! Що ви думаєте робити далі?

— Ще сам не знаю, чи йти пішки, чи чекати випадкового потягу.

— А вам куди, аби йти?

— Та через Білу-Церкву.

— Це якраз добре! Не гаючи часу, ходім разом!

Бадьоро ми рушили в дальшу дорогу, пригадавши, що у Василькові, та Білій-Церкві були українські кінні полки, а крім того в Білій-Церкві було зібране мобілізоване Вільне Козацтво, де, можливо, знайдемо своїх людей, а там уже між ними й лекше буде. Без особливих приключок йшли ми досить жваво прекрасною прилісною дорогою. Лише звертало на себе увагу, що багатьох то ми наганяли, то нас обганяли ріжні втікачі і все незаможня, бідна інтеліґенція.

Не доходючи до Василькова версти зо три, стрінули ми українського комісаря 9. кінної дивізії. Його я пізнав відразу здалека, а ближче й він пізнав мене. Завернули назад до Василькова, куди хутко приїхали на його возі.

З балачок з ним зясувалось, що 9. кінна дивізія тримала „невтралітет" в нашій боротьбі з большевиками, головне завдяки не-українському командному складови та бракови якик би то не було директив від вищого командування. Тепер спокійно чекає приходу большевиків.

Жадних розпоряджень, інформацій, чи взагалі яких би то не було вказівок й досі дивізія не мала. Я коротко розповів, як большевики поводяться у Київі з тими українськими полками, що тримали „невтралітет", розстрілюючи, кого тільки забажають.

Користуючись тим, що я формально ще був товаришом військового секретаря, бо про арешт мене, чи усунення з посади не було наказу ні по військовому Секретарству, ні взагалі по військовому відомству, я рішив розпустити дивізію, щоби вона цілою не була скористована большевиками проти нас. В штабі дивізії власноручно написав наказ, в якому я, коротко пояснивши ситуацію, наказав командирови дивізії розпустити негайно людей дивізії в безтерміновий відпуск. При тім видати кожному козакови повний комплект зброї й знаряження та коней з таким розрахунком, щоб в дивізії нічого не залишилося. На все видане кожному козакови наказав скласти „річеві відомости", згідно з якими кожний з них повинен буде привезти з собою до полку державні речі, коли буде покликано одпускних знову в свої полки українською національною владою.

Пробувши не більше години у Василькові, я з комісаром дивізії та полковником Н. Н. виїхав дивізійним автом до Білої-Церкви, де стояв другий полк тої-ж дивізії, а також була головна квартира „Вільного Козацтва".

Тут теж довелося з кінним 9. уланським полком зробити те саме, що й у Василькові.

* * *

З часу залишення ґенералом Скоропадським 34. корпусу, він став на чолі організації „Вільного Козацтва". В початках місяця грудня Ґенеральний Секретар Військових Справ, згідно з постановою Центральної Ради, оголосив наказ про мобілізацію „Вільного Козацтва". Наказ цей, як і більшість того часу наказів, залишився лише на папері, а Рада Вільного Козацтва не починала переводити загальної мобілізації, а лише часткове стягування до Білої-Церкви „Вільних Козаків" по особливому свойому вибору. Вже тоді серед тих, що захопили в свої руки провід у Головній Раді Козацтва, яка, до речі сказати, була організована помимо волі Центр. Ради, чи Ґенерального Секретаріяту й була першою ластівкою майбутньої „атаманії" в Раді Козацтва, ясно окреслилась тенденція поставити „Вільне Козацтво" на шлях клясової організації заможнього селянства. На це козацтво малиб опертися й великоземельні власники. Звідси й повстало те неґативне відношення Головної Ради Козацтва до Центральної Ради, яке виявилося в ухиленню дати їй допомогу при обороні Київа.

Цим тільки й можна пояснити те, що в той час, як під Крутами в обороні української державної ідеї гинула ґімназіяльна й університетська українська молодь, а пізніше на вулицях Київа порівнюючи жменька українських патріотів спливала кровю, оборонюючи свою столицю, Рада „Вільного Козацтва" у Білій-Церкві сиділа спокійно зі своїми вісім тисячами стягнутих туди козаків. Крім того ця Рада мала під боком два кавалерійські полки, які при умілому командуванню не заявлялиб свого „невтралітету".

Рада Козацтва не посилала своїх козаків „на допомогу Центральній Раді", бажаючи, щоби та скорше впала й тим дала можливість панам Скоропадським і Полтавцовим нарешті стати всеукраїнським політичним та військовим центром. На їх думку мусіли московські соціялісти-большевики скрутити карк українським соціялістам з Центральної Ради, а тоді, мовляв, буде черга взяти владу на Україні в руки буржуазії, себто в руки польських та московських поміщиків і капіталістів. Між иншим, як переказував Ґ. Луценко, що довго сидів в Білій-Церкві, сподіваючись щось зробити путнє для національної справи з цього „Вільного Козацтва", така тактика Скоропадського-Полтавцова змусила його плюнути на те штучно підібране „Вільне Козацтво" й залишити Білу-Церкву.

(Дальше буде).

ВИПАДКИ ПРИ ПРАЦІ.

В Дзвинячі, пов. Чортків, засипала глина робітника Івана Білгорая. Він згинув на місци. Також у самім Чорткові при копанню глини зсунувся горб землі на Івана Колісняка і Семена Волянського та тяжко їх потовк. Вони пішли до шпиталю.

ГОЛОСИ ЧИТАЧІВ

„СВЯТИЙ ФОРТА ДЗЮЛАЙ".

День четвертого липня, по англійськи „Форт оф Джулай", Американці святкують що року з великими парадами, значиться, з великим гуком, стуком і стріляниною. Це є день, в котрім Америка, 152 роки тому, стала вільною державою. У той памятний день свободолюбиві Американці кождого року пускають у воздух ріжних фаєрверків, себто штучних вогнів, за мільони долярів. А на другий день читаємо в газетах, як тому руку, цьому ногу або й голову відорвало. І таких випадків на „Форт Дзюлая" тисячі по цілій Америці. Тай цьому навіть ніхто дуже й не дивується. Це собі такий американський „фон", або, як би по нашому сказати: такий собі жарт. І цего року ми читали в газетах, як то оден хлопець другому, також так собі на жарти, вложив фаєрверок в отворений рот, коли той спав. Фаєрверок експльодував і нещасному хлопцеви всі зуби вибило й так страшно покалічило, що відай потім у шпитали й умер. Але це ніщо. Як кажу, ніхто тому дуже не дивується. А давніше, коли ще в Америці прогибіції не було, то людиська на „Форт Дзюлая" пили, тож то пили, як би їх хто наняв. Навіть і такий, що ніколи не пив, а тоді вже мусів собі позволити. Бувало валяються пияки по вулицях і галасують, а полісмен їм нічого не каже. А тепер відай вже „Форт Дзюлая" так „торжественно" не святкують Американці, бо прогибіція: пити не вольно. А закон законом — треба його вшанувати!

Памятаю, як нині, зайшов я раз до нашого священика в Джерзи Сити. А було це якраз на самого „Форт Дзюлая". На дворі гук, фаєрверки тарахкотять, бомби штучні експльодують, дітиська кричать, пиячиська вигукують, а ми собі сидимо у бейзменті на Варрен стріті тай балакаємо то про це, то про те, а найбільше за старий край, за котрий годі було так скоро забути. До Америки й її звичаїв та обичаїв ми ще не привикли. Та й те святковання „Форт Дзюлая" якесь дивне враження на нас робило.

І, як ми собі так балакаєм, нараз застукав хтось до дверей і входить до середини якийсь видко бідний чоловічина. І, як показалось по тім, це був Італієць. А наш священик, треба знати, вчився у Римі й говорив по італійськи як по свому. Італійці, з якими він в Джерзі запізнався, ніколи би не повірили, що він Українець, але таки їх краян десь там з глибокої Італії з Абруцю, чи так з Калябрії. Навіть ростом був собі такий невеличкий, як майже всі Італійці; та й так швидко говорив, як вони.

І цей Італієць прийшов до нашого священика поскаржитися. Він, бідачисько, довго без роботи був і дуже бідував. „Вже мене, каже до священика, розпука бере, бо ніде роботи не можу знайти. Ходжу по всім усюдам, від фабрики до фабрики, питаю, прошу про милість Бога, та дарма: ніхто мене не хоче. Чимало я вже свічок перед образами святих спалив, молився щиро до них, та нічого мені не помогли. Вкінці купив я вже велику свічку й поставив перед св. Антонія, молився до нього майже цілу ніч, тай той нічого не поміг. Дайте раду, отче, що мені робити, бо я вже хотів до води скочити. Хай, думаю собі, пропадає те марне моє життя! Але жаль мені стало жінки й діточок, бо їх дуже люблю". І тут нещасний батько залявся слезами. Дійсно, тут хіба з каменя треба бути, щоб не зворушитись; тай мене зачало щось у горлі душити. Жаль мені було бідака, ну, тай злостило мене, що в такій богатій країні, як Америка, він мусить так тяжко бідувати. А священик знов потішав його, як міг, навіть обдарував пару долярами, тай казав бути терпеливим, а робота поволи знайдеться.

А був якраз тоді у священика й дяк. Цей дяк то була собі сорого рода людина. Дуже великий збиточник був. Коли кому якого збитка не вистроїть, то й спати не може. І коли Італієць пустився вже до дому, то й він собі за ним. Каже до нього на дворі ломаною англійщиною: Ти, дураку, ти не молися до італійських святих, але до американських. Італійські святі не мають тут ніякої сили. „Но гуд таліяно, американо гуд, іу фул!"

„А які же є американські святі?" — питається Італієць.

„Форт Дзюлай", не знаєш?"

„О, "Форта Дзюлай, Форта Дзюлай", репетує Італієць, а деж його взяти?"

„Чекай, зараз тобі тут буде", відповідає дяк.

І пішов він до поблизького штору, виніс з відтам якийсь образ, де Італійцеви й каже: „Ось тобі тут святий „Форта Дзюлай", йому постав свічку, коли хочеш роботу дістати. А це був образок із стінного календаря, що представляв якогось броварника чи пак фабриканта з козячою бородою й без вусів — чистий тип Єнки.

Пішов бідний Італієць до дому й зробив так, як йому дяк казав: засвітив свічку перед образом і давай колінчитись до нього.

А дяк тимчасом вернув назад до священика і каже: „Бійтеся Бога, єгомосцю, робіть що з тим Італійцем, бо сегенисько з голоду здохне. Таже діти його лиш тим живуть, що на смітнику назбирають. Присвятое Боже, аж жаль дивитись на них! Може би єгомосць пішли завтра до цукровні й попросили біг-боса за роботу для нього. Бос є добрий чоловік і я певний, що дасть роботу, як тільки він його попросить, бо він священиків поважає.

Гай, гай, цукровня, джерзиситська цукровня, хто її не памятає! Це величезний будинок на морському березі, де сотки а сотки робітників працювало. Та чимало й наших там було — майже ціла наша джерзиситська парафія. А робота у цукровні тяжка була. Неоден там із наших життя своє поклав підчас літної горячки. Падали тоді люде при роботі як мухи. Але за те, хто в цукровні робив, то цзивався хлоп! Бувало дівчина й дивитися не хоче на хлопця, коли він не з цукровні. Може собі там десь робити в мидьовні, ліпшу платню мати й лекшу роботу, але нічого з того, бо він з мидьовні, а не з цукровні. Хлопець з цукровні най би собі там був, як то кажуть, лиш капинку кращий від дідька, то дівча за нього йде, ані не питає. Таку, бачите, велику репутацію мала колись джерзиситська цукровня.

А наш джерзиситський панотець, це була щира душа, примірний священик і знаменитий проповідник, яких мало нині. Правда, була в нього й одна слаба сторона, але, Боже святий, хто нині на світі без хиби! Та за нього я хочу написати дещо більше, але вже на иншому місці. Він був, можна сказати, батьком часопису „Свободи", із котрої Американська Русь-Україна вже більше як 30 літ просвіщається. Також був він один із творців нинішного „Українського Народного Союза", найбільшого запомогового товариства в Америці, що вже не одні сиротині слези осушило. І пішов наш панотець до цукровні й вистарався для бідного Італійця о роботу.

Коли Італієць довідався від дяка, що вже робота для нього є, то не посідався з радости. Скакав, танцював по хаті, а навіть кинувся дякови на шию, цілував його й малощо не удушив. А св. „Форта Дзюлайови" обіцяв, як тільки пейду дістане, купити свічку за цілого доляра. Св. Антонія знов добре виляв і шпурнув ним десь до кута, щоб його й не видко було.

Це, бачите, вже така італійська натура. Італієць це син південного краю, дуже горячий і прудкий. Тут співає, танцює, тішиться вами, а знов в одну мить, гейби до нього щось приступило, вже вас лає, та, ба, ще й ножиком шкробає. Або молиться під фігурою, просить, благає, а не станеться йому це, о що просить, то клене або й святого камінюкою почастує. А опісля знов жалує, плаче й перепрашає. Така вже, як кажу, його натура.

І не знати, чи не стрінула потім св. „Форт Дзюлая" та сама доля, що й св. Антонія, коли би той Італієць знов зістав без роботи. Це більше як певне, що як не кинув ним десь у кут, то хоч виляв добре.

Денис Пирч,
Вінніпег, Ман., Канада.

КОЛО ПОМОРЯН.

(Спомин з українсько-польської війни 1919 року).

Було це в другій половині червня 1919 року. Був ясний, погідний ранок, сонце вже вознеслося високо і освічувало своїми ясними промінями простори вселенної. Горами на схід від Поморян і вкритими густим, дрімучим буковим лісом, посувались сотні стрільців Галицької Армії скорим маршом вперед. Це був курінь XI під командою отамана В., який вже від кількох днів без хвилі відпочинку гонив перед собою добре узброєних Францією славних ляцьких рицержиків. Що ці славні рицержи втікали на стрімголов по кожному напорови, наших стрільців, видно було по тім, що по кожній битві все лишали зброю, вози і всякий инший воєнний матеріял. Деякі поодинокі чети йшли ярами і лісом і розглядалися по околиці, чи де нема засланих Поляків. Ззаду за курінем їхала артилерія і хоч це була так звана „польська дорога", одначе їхала дуже скоро.

Около полудня курінь прийшов до села, яке лежало на схід від Поморян. Звідти вже було видко Поморяни. Вже здалека було чути поодинокі стріли, а пізніше зачав клекотіти французький скоростріл. То вже Поляки острілювали нашу чету, яка підсувалась під лісом під польські окопи. Рівнож приїхала зараз за курінем артилерія, яка зараз окопалася в лісі і вже була готова до стрілу. Поляки окопались за містом на схід від Поморян, де мали гарний терен до оборони. Наші обсерватори запримітили, що на ворожій стороні панує великий рух, що вказувало на те, що Поляки приготовляються до великої оборони міста. Час від часу горою перелітали гарматні кулі з ворожої сторони, котрі падали за село з великим гуком, а розриваючись викидали зі себе велику купу чорного диму. Стрільці спокійно сперечались між собою: один каже, що то австрійська трицятка, бо дуже голосно розривається, другий каже, що та птаха це французька, бо він чув такі самі під Верденом на німецькому фронті.

Пополудні около 4-ої години чотири сотні стрільців почали наступати зі східної сторони на Поморяни. Коли стрільці вийшли на широку поляну, Ляхи засипали їх градом куль з машинових крісів. Тут і там впав ранений стрілець, одначе решта стрільців не звертали на це уваги й ішли дальше вперед. При тім далися чути стріли нашої артилерії, які більше підбадьорили наших стрільців. Зі сторони ворога рівнож загуркотіли армати і Поляки зачали стрільнами обкидати наступаючих стрільців. За хвилю зчинилось майже чисте пекло. В повітрю хвилювало. Ворожі гранати розривались і підносили під хмари жмути землі, при тім ранячи стрільців. Шрапнелі сіяли зверха оловяним дощем, проблискуючи ярким світлом та випускаючи за кожним разом купку синявого диму. Поле, що розділяло дві розстрільні, ставало менше і менче. Нараз на цілій лінії загреміло: Слава-а-а!!! Як буря помчались стрільці на відвічного ворога Ляха. Нараз з лівої сторони від цвинтаря польські рицержи не ждали на приємність, щоб побачити ближче стрільців, а зачали таки купами втікати до дороги і до міста. Стрільці чим сил стало, не зважаючи на сильний огонь машинових крісів, які сипали на стрільців зправа, кинулися в погоню за рицержами. На правім крилі ще дальше клекотять машинові кріси. Це ще Поляки острілюють стрільців, котрі вже входять до міста. Хоч як вони завзято боролися на тому крилі, одначе напору стрільців не видержали і втікали долиною поза високі горби. Артилерія наша вже давно перестала стріляти, бо одні стрільці вже були в місті, а инші окружали місто.

Перед самим містом стрінули стрільці більшу громаду жидів, котрі були перелякані на смерть і збіглись до купи наче вівці. Вони перед хвилею ще рівнож втікали з польських окопів. Це були жиди, яких ще рано Ляхи силою забрали за місто до копання окопів і не мали вже як вивтікати, аж тоді, як вже рицержи втікали. Навіть кількох жидів було ранених. Їх зараз забрано до першої стрілецької помочі, де їм перевязано рани. Жиди були дуже раді, що стрільці скоро наперли і їх визволили з польських рук, бо Поляки їх дуже били і всім майже пообтинали бороди. В місті найдено дуже богато французьких возів, французькі великі кухні, але всьо було порозкидане в неладі. Забрано також одну гармату, котрої вже не мали часу забрати, лише втікли з кіньми. В французькій кухні лишили Ляхи вечеру, яку ще везли до окопів, бо не думали, що їм без вечері прийдеться так скоро втікати. Також лишили на одному возі французьку солонину у великих бляшаних бочівках. Деякі стрільці вже мали готову вечеру, за що були Полякам вдячні, бо і так наші кухні були ще далеко на заді. На кожному кроці було видко сліди, що ляцькі рицержи на стрімголов удирали і все кидали, щоб лекше було їм утікати.

Місцева людність, яка була в часі бою похована і розполошена по лісі, коли побачила, що вже нема ляшні — виходила і витала своїх побідників стрільців. Місцеві селяни зі страхом розказували про ріжні звірства Поляків над українськими жителями, як також над полоненими Українцями. Рівнож розповідали, що вже не мали жадної надії, щоб Українці вернули, коли бачили таку велику французьку армію. Там було повно французьких офіцирів; навіть були чорні мурини з Африки. Одначе всі вони втікали перед слабшими від себе стрільцями.

Сонце вже хилилось до заходу і ще останніми своїми проміннями освічувало землицю, наче на добраніч цілувало. І ці останні проміні освітили вже вільні і свобідні Поморяни від ляцького наїзника. А день пізніше вже голосним гомоном неслася українська пісня по вулицях Золочева.

Юліян Баранюк,
Гартфорд, Конн.

Др. Остап Грицай (Відень).

ОЛЬГА КОБИЛЯНСЬКА ЯК ПИСЬМЕННИЦЯ 1)

ПОВІСТИ И ОПОВІДАННЯ З МУЖИЦЬКОГО ЖИТТЯ.

V.

Найобширніший твір Кобилянської з цеї групи це повість **„Земля"**, що печаталася вперше в р. 1902. в Літ. Наук. Вістнику **(в томах 17—18)**, опісля появилася і кількома окремими відбитками. Натяк на основний мотив цеї повісти находимо в Кобилянської вже в її романі „Царівна", де геройка цього, Наталка Верковичівна, пояснюючи з нагоди одної гостини своїм гостям „викривлені уста, зморщене чоло і мрачний погляд" своєї старої слуги Домки, каже про неї таке: „...Знаю, що вона змінилася, як сама оповідала, від часу, коли стратила своїх двох синів в страшний спосіб. Старшого, котрий був чемний, і добрий, гординя своїх родичів, застрілив молодший, вже змалку лихий. Сидів довго, довго в арешті, а вона, щоби сколь хоч трохи вратувати — не вірила, бідна, що це справді рідний брат зробив — кружила в суді, куди її також покликували, говорила неправду, і за те також покутувала. По мені мороз проходив, коли розповідала мені це" („Царівна", стор. 339). — Отсе в коротких словах і властива суть нашої повісти, розроблена тут авторкою з поширенням основних ліній наміченої події та з відповідним доповненням характеру найважніших дієвих осіб.

Повість „Земля" — яка вважається одним з найкращих творів Ольги Кобилянської — це історія про те, як в селі Д., на Буковині, молодий син заможного селянина Івоніки Федорчука, Сава, застрілив свого старшого брата Михайла в тій думці, що, лишившись одиноким спадкоємцем богатих батьків, стане паном їх землі. Між Савою і родичами приходить іменно до важкого спору через те, що він удержує любовні зносини з близькою собі своячкою, а саме з донькою сестри своєї матери, Рахірою, наслідком чого і його батько (Івоніка) і мати (Марійка) загрожують Саві, що коли він не відречеться своєї грішної пристрасти до ледачої дівчини, то не дістане від них ні грудки землі, а одиноким їх наслідником стане старший, годящий син Михайло. Так з початком повісти ми між двома, вщерть собі ворожими таборами в лоні тої селянської родини. З одної сторони старі, знемоглі вже батьки з чесним і трудолюбивим сином Михайлом, з другої їх зла дитина Сава зі злюкою Рахірою та її негідними родичами. Як бачимо, тут, як і в инших повістях нашої письменниці, значений конфлікт між поколінням старих і молодих. А коли в оповіданнях з життя інтелігентів Кобилянська стає з правила оборонцею молодих, то в нашій повісти вона стоїть на стороні старих, спрацьованих батьків, як характерних представників прадідної культури українського села. В оповіданнях про інтелігентів Кобилянська зазначує здебільшого темні сторони перестарілого суспільного ладу, наслідком яких наша молода людина із суспільних верхів не завжди в силі розвиватися духово так, як сього рвуча течія культурного життя сьогодня від інтелігента домагається. І тут в нашої авторки зриваються революційні кличі визволення життя з пут перестарілого й перегнилого. А в оповіданнях про селян Кобилянська з самого початку стоїть на тому, що їх життя та їх духовість у звязку з їх землею та світом животворящої природи, серед якої вони живуть — це про себе заокруглена цілість, яку найкраще лишити такою, якою вона була і є від віків, бо в її **первісности** тут і вся її сила. Ось у відомім нарисі **„Битва"** (1896 р.), який теж можемо причислити до мужицьких оповідань Кобилянської, а в якому авторка з глибоким співчуванням з природою розмальовує зрубування прастарого ліса, вона між иншим каже, що під свистом залізних тугульських юнаків „ще не відчували жадної дріготи при приході й відході того страшного явища, що неприязно сичить, що приносить своєю появою **сміття, але й нещастя й горе!** Ще вони ні свому ні духом не знали тої глибокої розкладової туги з хорим усміхом на устах, **яку викликує лиш освіта й культура!** Вони жили з дня на день, не дбаючи про будучину і її безнадійність; їх бажання були прості і прозорі, а умова їх щастя — блиск сонця й синє небо" (ст. 41). А в оповіданню **„Некультурна"** (1896), теж одному з найкращих нарисів Кобилянської з життя селян, вона розмальовує молоду мужичку Параску як ідеал фізичної й духової сили, підкреслює в неї скрізь життєву тугість і самопевність, якій не треба ніякої культури, бо в неї є своя і вщерть здорова. „...А мені добре — каже Параска. — Дні злітають мені як птахи. Журу не знаю. Вже що — а щастя дав мені Бог! Смуток відвернули судільниці від мене — і як кажуть — кого полюбили, душу золотом позолотили. Щаслива!" (стор. 27). В нарисі **„На полях"** (1898) — якого основний мотив подибаємо між побічними мотивами в нашій повісти — кажеться: „доки буде земля, будуть і мужики", а хоч тут селянин і паде жертвою обманства хитрого жидища Беняміна, й авторка кінчить словами: „Світла, світла", то таким кличем у відношенню до селянства в Кобилянської всетаки рідка вимінка. Коли ж пр. в начерку **„Мужик"** (1895) наша авторка наклеймовує хамство польських дам, що глумляться з незугарного ходу вояка-каліки, а зазначує з притиском тонке, культурне відчування у „хлопа-Русина", коли в оповіданню **„За готар"** (1902) бідна мужичка Магдалина засоромлює своєю жертвенністю для цілком чужої людини безсердечного й захланного інтелігента пан-отця, то тут світло культури потрібне хіба темним серцем інтелігентам, а не селянам. І також само в ескізі **„Рустикальний банк"** (1895) властиві носії духової темряви це не зруйновані панами господарі, а ті шахраї-інтелігенти, що заснували злодійський банк. В моїй студії про роман „Через кладку" я вже зазначував, що там авторка наклике до культурної роботи в користь виблагороднення інтелігенції, а не селянства. А в повісти „За ситуаціями" Агляя-Феліцітас, захоплена красою дня, проведеного між працюючими селянами, каже: „Мужик сам в собі, яким є ще тепер — то щось гарного й неначе заокругленого, **котрому не конче добре іти дальше**, бо він не живе льогічно, а органічно. Він, земля, білі воли, віддалення від науки й культури.. Бог і короткі, дикі, хвилі примітивної радости — **нащо його виривати з того ритму супокою і зближати до вогню культури?** (ст. 200). І кажеться тут це, що в порівнанню з землею і з її святістю в мужицькім життю — „все проче брехливе" (ст. 201—202).

Отсей принціпіяльний підхід Кобилянської до селянства мусимо мати перед очима, коли хочемо порозуміти гаразд не тільки цілість подій, розмальованих нею в повісти „Земля", але й усі прикмети й хиби цього визначного твору.

(Дальше буде).

Андрій Чайковський.

СНІДАННЯ

Монастир оо. Кармелітів був власником села, а в селі була горальня.

Горальняний закон завів над горальнями строгий надзір, щоб не допустити до зловживань, не дати скривдити державного скарбу в поборі горівчаного податку. Скарбові стражники сновигали по горальнях безупинно, а часами то приїздив на контролю і сам пан комісар скарбової сторожі.

Таке саме сталося одного зимового дня і в монастирській горальні, де зявились закутані в кожухи пан комісар, респіцієнт і трох „оберавзерів".

Відома річ, що польські ксьондзи не любили цивільної австрійської влади, а вже скарбових урядовців від міністра фінансів до останнього стражника з зеленими вилогами на ковнірі не могли стерпіти. Не любив їх і ксьондз-пшеор Кармелітів, тим більше, що вони до його горальні частенько заходили, всюди нипали і за найменшу провину накладали грошеві кари.

Тож не диво, що й тої памятної днини, коли законний братчик повідомив його, що приїхала комісія з зеленими паничами, кс. пшеор аж скипів з досади і почастував їх усіма чортами.

За братчиком прийшов згодом до монастиря й один старшина та просив від пана комісаря, щоб кс. пшеор був ласкав потрудитися до горальні до „комісійного перегляду".

Це ще більше озлило кс. пшеора: „От до чого довело непошанування духовної одежини, що перший-ліпший псубрат в урядовій шапчині сміє чоловіка непокоїти... Який нині світ поганий та безбожний... Господи, Твоя воля... А щоб вас усіх содомський вогонь спалив".

Так думав собі кс. пшеор, надягаючи під рясу теплий кожух. Пішов.

Та хоч яке було морозне повітря і таки добре щипало в товстеньке та гладко оголене лице духовної особи, кс. пшеор не охолов з гніву, не перестав сердитися та проклинати. Як прийшов до горальні, комісар привитав його ґалянтно і представився.

Кс. пшеор відклонився недбало і закляв в душі сто лихами. Почали розшукувати по всіх закамарках. Знайшли зірвану пльомбу на мірнику і ще дещо. Комісар звертався заєдно до кс. пшеора за поясненнями.

Комісія трівала до полудня. Всі зголодніли, а тут нема нічого, чим би голод заморити. Комісар, що їздив по панських дворах, знав, що всюди запрошував до себе дідич перекусити та випити. Гадав, що й тут так буде і тому не забрав харчів з дому.

Та кс. пшеорові ані не в голові було таких нелюбих, непрошених гостей частувати. Хоч і йому в шлунку воркотіло, то затявся, вирішив постити, хочби й до вечора, а ті злидні хочби і з голоду поздихали, то не дасть їм шматка хліба.

Нарешті комісар став домовлятися:

— Кс. пшеоже, вже пізна пора, а урядування ще не зараз скінчиться. Може би так приказали принести шматок хліба з кляштору, перекусити би пора...

Це вивело кс. пшеора з рівноваги. Скипів увесь і почервонів на лиці, мов буряк... „Яка безличність! Приїхав сюди, непроханий і нишпорить за усім як шпиг, чіпається за пльомби та всі ті диявольські вигадки масонського уряду, та ще й йому снідання давай... Смоли гарячої з самого пекла!"

— З кляштору принести? А чи може кляштор чого доробитися при таких утисках та податках, які з нього уряд здирає? Кляштор наш бідний, не стає шматка хліба для братії, та ще й вам давай?

Комісар зробив дуже покірний вид, дивлячися на чималий животик кс. пшеора.

— Так, так, біда на світі — каже комісар, важко зітхаючи. — Я сам кажу, що уряд повинен на бідних голодних слуг божих зглянутися... Сам же кажу, та щож робити? Приказ прийшов зі Львова з начальної дирекції, щоби всі горальні провірити, бо всілякі надужиття трапляються.

Притім комісар, оглядаючи показну статуру кс. пшеора, завважив за його червоним пояском знатний жмут ключів. У мить прийшла йому в голову ґеніяльна думка. Поглянув на свого респіцієнта, добре відомого жартуна, і моргнув значучо. Оба зрозуміли себе „як лисі коні". Коли комісар виводив жалі над загальним убожеством, респіцієнт зі зручністю кишенєвого злодія витяг кс. пшеорові ключі iзза пояса і пропав за дверми горальні.

Комісійне урядування йшло далі.

Респіцієнт прикликав одного зі стражників, всунув йому непомітно ключі в кишеню і шепнув щось до вуха.

Стражник побіг до кляштору і спитав за кс. шафарем.

— Laudetur Jesus Christus!

— In secula seculorum.

— Кс. пшеор прислав мене, щоб отець шафар видав з кляшторної комори, що треба на сніданок для шістьох душ, до того вина і запіканки. Чим ліпше вино, тим кращий буде вислід комісії. Бо знаєте... там знайшли ріжні непорядки, які може піти діймаюча кара... Треба якось так нелюбі сліди вином позаливати та чимсь добрим позатикати.

Шафар вирячив на нього очи, тямлячи, що пшеор дуже скупий чоловік — просто не вірив...

— Я не маю ключа... кс. пшеор все носить ключі при собі...

— Отож саме кс. пшеор дав мені ключі як... леґітимацію, що в його імени приходжу.

Коли Богдан Хмельницький міг піддурити Барабашиху на віддання королівських грамот шапкою пяного Барабаша, то чомуж би тепер стражник не міг піддурити о. шафаря ключами кс. пшеора? Він же знав, що кс. пшеор комубудь ключів не дав би...

Пішли до рефектаря, а звідсіля до комори, відчинили двері, а стражникові аж по ямці залоскотало...

— Господи! Справжнє черлече вбожество! По стінах висять полоті солонини, вуджені ковбаси та шинки, на полицях мариновані риби, язики, студенина в полумисках... білий хліб та булочки, в слоях смажені на меді овочі...

— Що казав кс. пшеор взяти?

— Оцей полумисок з маринатою, і цей з гусячої печінки, і цей маринований язик і це от у тім зеленім полумиску.

Говорячи те, брав одне за другим і складав уважно до коша, який якраз стояв під стіною.

Казав відтак принести кілька пляшок доброго вина і пляшку горівки.

Відтак, як шафар замкнув комору, відібрав ключі, бо кс. пшеор казав назад принести.

Забрав з кухні тарілки, вилки, ножі і ложки та помчав до горальні, мов чорт з душею грішника.

Стражник моргнув на респіцієнта, той вийшов і миттю заставили стіл, порозставляли дари божі в горальняній канцелярії.

Як вже все було готове, респіцієнт підійшов до комісаря і шепнув йому на вухо: все готове.

І знову комісар став заговорювати пшеора, а тимчасом респіцієнт засунув за поясок ключі на своє місце.

— Кс. пшеоже, — заговорив комісар врочисто — грішне тіло домагається свого права. Скажу по просту: ми голодні. Урядуємо від рана, час вже хвилинку спочити та підкріпитися.

Пшеор думав, що той влізливець знову стане пригадуватися за снідання. Побагрянів знову, але рішив твердо не поступитися. Але комісар не такої заспівав...

— Знаючи, що нинішні кляштори не те, що було в давнину, коли то люди були побожні, до кляшторів горнулися, потіхи релігійної шукали і на боже не жалували, отож знаючи вбожество нащого монашества, ми привезли дещо з собою з міста і хочемо враз з кс. пшеором перекусити... Прошу дуже не відмовити нам тої приємности.. прошу до канцелярії...

Пшеор не міг з дива вийти. Такого найменче сподівався. А ще більше здивувався, побачивши в канцелярії стіл заставлений такими принадами.

— Тільки прошу вибачити моїй сміливости, що я визичив собі в кляшторі столового начиння, бо годі це з собою возити... прошу сідати...

— Нічого, нічого — говорив пшеор, що вже зовсім подобрів, побачивши на столі такі гарні річи.

Відіткали пляшку з горівкою і чарка пішла в рух...

Відтак стали їсти. Стражник розносив полумиски, зачинаючи від кс. пшеора.

Комісар припрошував:

— Оця марината препишна. Це діло моєї дружини. Її спеціяльність, якої навчилася від своєї мами, а мама від бабки, а бабка від прабабки, геть аж до круля Цьвочка; у родині моєї жінки живе традиція, що такою маринатою частувала прабабка цісаря Наполеона, коли йшов на Москву. Традиція каже, що Наполеон, великий Наполеон, дуже хвалив собі її і приказав свому кухареви навчитися, як це робиться. Але прабабка секрету не зрадила і збула йоготні сим ні тим...

Так приговорював комісар до кожного полумиска... Пшеор був у рожевім гуморі, розбалакався, сміявся з приговірок комісаря. Поміж тим пили вино...

Аж нараз пшеор кинувся, вдарив себе рукою по чолі і закипів гнівом. Один полумисок, той зі студженою гусячою печінкою, видався йому підозрілий... Мацнув себе по боці... Ключі були на свойому місці... Значиться, що ті гризіпюрки справді своє привезли... бо чейже кляшторної комори не розбили. По панськи шельми жиють, а то все з тих податків, що з людей здирають... Заспокоївся зовсім, а що був добре голодний, то їв і пив за двох...

Снідання скінчилося тостом: любімся! І знову взялися за роботу.

Кс. пшеор не пішов вже до комісії. Сів у канцелярії і задрімав...

За той час списали протокол, розбудили кс. пшеора і підсунули підписати.

Був сонний і підписав, не читаючи.

Комісія відіхала.

В кляшторі довідався про все від шафаря, як його акцизники надули.

Був лихий страшно, хотів скаржити за обман, та його переконала братія, щоби дав спокій і не осмішувався.

Згодом заспокоївся зовсім, йому самому смішно стало, що той шельма так непомітно витяг йому ключі. Рана загоїлася...

Та ні, вона відновилася. Зі скарбової дирекції прийшов присуд, що за знайдені при комісії непорядки в горальні наложено на власника, себто на монастир, 1000 корон кари.

ПРІМАДОННА МОСКОВСЬКОЇ ОПЕРИ, В. ВАЛЕНТИНОВА, ТЕЖ ВИСТУПАЄ НА ЮВІЛЕЮ ЗАЛІЗНЯКА.

Ще одна звісна співачка згодилася виступити на концерті Залізняка, що відбудеться в **неділю, 23-го вересня**. Цей концерт зацікавив усю українську кольонію в Ню Йорку і з певністю можна сподіватися, що велика галя Українського Робітничого Дому (Менгеттен Лайсіюм) буде переповнена публикою. В концертовій програмі візьмуть участь найкращі артистичні сили. Також Залізняк бдуе боротися і покаже, як він кладе всіх на лопатки. На конкурсі красавиць, що буде устроєний на концерті, найкраща дівчина дістане іспанський шалок. **Початок в годині 2-ій пополудні.**

Слова не зміняє.

Парубок до дівчини: Юстино, кілько тобі років?

Дівчина: Сімнацять!

— Парубок: таж ти ще тому три роки також казала, що тобі сімнацять!

— Дівчина: А так! Я свого слова не зміняю!

ЖАРТИ.

Фільософія.

— Іване, ви чого бете свою жінку?...

— Як би я її не бив, то вона мене билаби!

—o—

— Як вам подобається, що завязався комітет для будови „Дому немовлят". Чи причинетеся також якимсь датком?

— Думаю, що то немудро будувати дім для немовлят. Таж заки дім вибудують, то немовлята будуть уже великі!

—o—

Вуличник зайшов до одного богатого господаря тай просить милостині. Каже, що його відправили з театральної орхестри і він не в силі вижити з численною родиною. Мусить ходити за прошеним хлібом, а якесь лихо і пех переслідує його, нік не може найти другого місця як музика.

— На якім же інструменті грали ви в цій театральній орхестрі? — питається господар.

— На клярнеті, — каже вуличник.

На це господар бере зі шафи клярнет і каже:

— То заграйте мені щось!

„Талановитий музика" збентежився, а по хвильці каже:

— А не казав я, що маю пеха! Якраз ви мусіли мати клярнет!

—o—

Д о ч к а (до батька, що заткав пальцем зіпсований водопровід, щоби вода не залила кухні): Тату, тепер уже можете відняти палець від водопроводу.

Б а т ь к о: Слава Богу. Вже прийшов інсталятор?

Д о ч к а: Ні, не прийшов, але хата горить!

—o—

Терпеливий купець подав уже вісімнацятий капелюх до проби, але молодому подружжю ніодин із них не подобається. Купець подав девятнацятий, жінка заложила на голову, а чоловік каже до жінки:

— Ні, ангеле, цей капелюх тобі зовсім не до лиця!

На це купець, що вже втратив усяку надію продати капелюх:

— Ні, в мене ви капелюха не купите, я не маю товару для ангелів!

—o—

Мудрий Михасько.

Михасько читає в книжці про слона: „Слон має дуже грубу шкіру" — і каже до батька:

— О, така шкіра придалася б мені і вам, тату?

— На що?

— Бо тоді я не боявбися вас, а ви не боялисьби мами!

ДРІБНІ ОГОЛОШЕННЯ

